
INVLOED VAN BEHEERSINGREPEN OP SOMMIGE BROEDVOGELS VAN 'T GOOI
A.M.H.Brunsting

Wie natuur in het Gooi zegt, zegt zeker ook Gooisch Natuurreservaat en het thema "Vogels op weg naar 2000" heeft wat het Gooi betreft dus ook veel te maken met het doen en laten van het G.N.R. Het G.N.R. heeft duidelijk een taak en verantwoordelijkheid voor die vogels. Ik zal u daar een paar voorbeelden van geven van de gevolgen die de ver-

anderingen hebben gehad op de vogels. Vervolgens zal ik iets zeggen over wat nu de vooruitzichten zijn en waar wij over filosoferen in de wetenschappelijke adviescommissie van het G.N.R. Tenslotte zal ik eindigen met een aantal opmerkingen richting vogelwerkgroep en ook andere groepen die enthousiast in het Gooi bezig zijn de natuur te bestuderen.

De doelstelling van het G.N.R. is al voor de oorlog geformuleerd en dat is: de instandhouding van het natuurschoon in het Gooi door verkrijging van aldaar gelegen terreinen, teneinde deze ten eeuwigen dagen ongeschonden als natuurreservaat te behouden en aan het publiek door vrije toegang van die terreinen, onder eventueel te stellen bepalingen, van het genot van dat natuurschoon te verzekeren. Dit is al enigszins gedateerde taal die wij op dit ogenblik al niet meer uitslaan, maar het geeft ook een aantal verschillen aan, van hoe het opgezet was en hoe we er nu over denken.

Natuurschoon, dat staat een beetje ver van ons af, daar ga je naar kijken en daar geniet je van en dat is mooi.

De afhankelijkheid die we nu voelen van natuur en milieu die zie je daar nog niet in. Het gaat om behouden, het was er al maar dreigde te verdwijnen. Het was een afwisseling, kleinschalige afwisseling van heide terreinen, zandverstuivingen, bossen in de vorm van landgoederen en aangeplante bossen uit de vorige eeuw, en gen, akkertjes en meenten. Het publiek moest dus van het natuurschoon verzekerd worden.

Als je nu kijkt hoe in de beheersplannen 1989/1994 dat natuurschoon uitgewerkt is dan zie je daar drie belangrijke elementen.

Het natuurschoon wordt uitgelegd in de vorm van voorkomende leefgemeenschappen en soorten in het meest geschikte milieu.

Dat is dus andere taal dan natuurschoon, dat gaat dus over eco-systemen. Geologische structuur en landschappelijke variatie zoals men die voor de oorlog wilde bewaren. En het gaat niet alleen over hoe wij tegenwoordig natuur verstaan, maar het gaat ook om archeologische en cultuurhistorische elementen. Dat zijn natuurlijk ook waardevolle elementen in de natuur van het Gooi, tekenen van een duizendjarige bewoning.

Die eco-systemen beïnvloeden hoe in het G.N.R. naar vogels wordt gekeken. De eerste consequentie van vogels is dat het beheer van het G.N.R. is gericht op het in stand houden van eco-systemen en het beheren van die eco-systemen en geen beheer gericht op, ten minste niet op de eerste plaats, een groep organismen of een soort.

Ik ben lid van de wetenschappelijke adviescommissie die adviseert de stichting G.N.R., een kleine stichting die niet de beschikking heeft over een uitgebreide staf ecologen dus de wetenschappelijke kennis wordt ingebracht door onafhankelijke wetenschappers.

Zij adviseren vanuit deze kennis maar daarbij natuurlijk zonder materiële en po-

---

litieke overwegingen, daar hebben zij geen verantwoordelijkheid voor. Ik ben zelf dieren-ecoloog, gespecialiseerd op insecten,

dus als ik straks wat domme dingen over vogels zeg dan moet u mij dat maar niet kwalijk nemen.

* **KOEKOEK**
(*Cuculus canorus*)

BEHOUDEN

Veranderend beheer, dat heeft natuurlijk alles te maken met hoe kijken wij tegen de natuur aan en hoe tegen goed beheer.

Vroeger voor de 2e wereldoorlog bestond die opvatting over goed beheer dat was behouden, dus moest je niets doen, de natuur zorgt immers voor zich zelf. Die afwisseling van landschappen en de vele soorten daarin die wilde men behouden.

Het idee niets doen leefde in het hele land maar wat

men al gauw merkte dat was dat het niets doen resulteerde in het langzamerhand verdwijnen van dat wat men wilde behouden.

Na de 2e wereldoorlog liet men dit idee dus achter zich, men begon te beseffen dat wat men wilde behouden eigenlijk geen echte natuur was. Het was een halfnatuur en wat men wilde behouden dat was de natuurlijke waarde van het oude agrarische landschap. Daar gebeurden allerlei dingen, daar waren boeren bezig, daar werd vee geweid, geplagd en als je

---

dat wilde behouden dan moest je dat beheer zoveel mogelijk voortzetten.

Het paste goed bij het G.N.R. Men brandde de heidevelden, later werd er ook gemaaid en in een later stadium geplagd alles om die heidevelden te behouden.

Wat de bossen betreft was het idee dat is produktiebos. In de jaren tachtig veranderden die inzichten verder, onder invloed van theorieën in de ecologie, over inzichten in de werking van eco-systemen, in kringloop, in energiestromen, meer inzicht in wat bepaalt nu de soortenrijkdom van een gebied, de eiland-theorie, en ook onder invloed van de milieu-problematiek kwamen gedachten op zoals natuurontwikkeling, herstellen van ecologische processen.

Dat was een basisvoorwaarde voor het behoud van de biodiversiteit waar het uiteindelijk op grote schaal om ging.

Wel, binnen die oude doelstelling van afwisseling van landschap vinden de ideeën van natuurontwikkeling steeds meer doorwerking in het beheer van de elementen van dat landschap.

SPANDERSWOUD

Nu nog twee belangrijke veranderingen die tot wijziging in het beheer hebben gevoerd. Dat was de toepassing van de natuurbeschermingswet op delen van het G.N.R. en

hoera! het Spanderswoud werd ons in de schoot geworpen.

Ik wilde wat vertellen over voorbeelden van veranderend beheer. U kent wel de heidevelden die men voor de oorlog wilde bewaren, dat waren de open heidevelden en wat men kreeg door niets doen waren boompjes en vergrassing.

In die heide kwamen allerlei prachtige planten voor zoals de Blauwe gentiaan. Wat men ook wilde behouden was de afwisseling van bos en kleine akkertjes in de eng.

Wie op het ogenblik op de Zuiderheide gaat lopen ziet als grote verandering de begrazing met runderen. Er wordt geplagd en gekapt op de Zuiderheide. Daarbij hoorde ook de doelstelling tot het tegengaan van vergrassing en verbraming.

De honden moeten aan de lijn gehouden worden als voorwaarde voor het grazen van de runderen. Zo kreeg men minder mest en verstoring, want honden in het Gooi is een groot probleem.

Als je je zo een verandering voorneemt moet je niet verwachten dat je dan onmiddellijk de mooie eindsituatie krijgt.

Het effect wat we nu gezien hebben op de Zuiderheide is dat je tussen het gras steeds meer kiemplantjes van heidestruiken ziet. De indruk van de boswachters is dat Konijnen en Fazanten minder schuw zijn geworden. De verwachting is dat onder de vogels meer grondbroeders

---

komen en de vogelwerkgroep heeft geconstateerd dat er een duidelijke toename van de Boomleeuwerik is, kenmerkend voor schrale heide.

Dit geldt ook voor de Veldleeuwerik en ook de Roodborsttapuit doet het op dit ogenblik heel goed. Het

* ROODBORSTTAPUIT
(*Saxicola torquata*)

ziet er naar uit dat je niet de verkeerde kant op gaat met dat nieuwe beheer, het heeft goede effecten.

Begrazing gebeurt ook op de Tafelbergheide en de Bussumerheide met schapen, en bij het Laarder Wasmeer met runderen.

In het Laarder Wasmeer is gekeken wat gebeurt er nu met de vogelbevolking en daar zie je ook zo'n veranderd beheer resulteren in toename van Vinken en Gekraagde roodstaarten.

Een ander voorbeeld, het Spanderswoud, dat was wat veel critici noemden een plantsoen. Bomen van dezelfde ouderdom geen ondergroei en een arm biologisch eco-systeem.

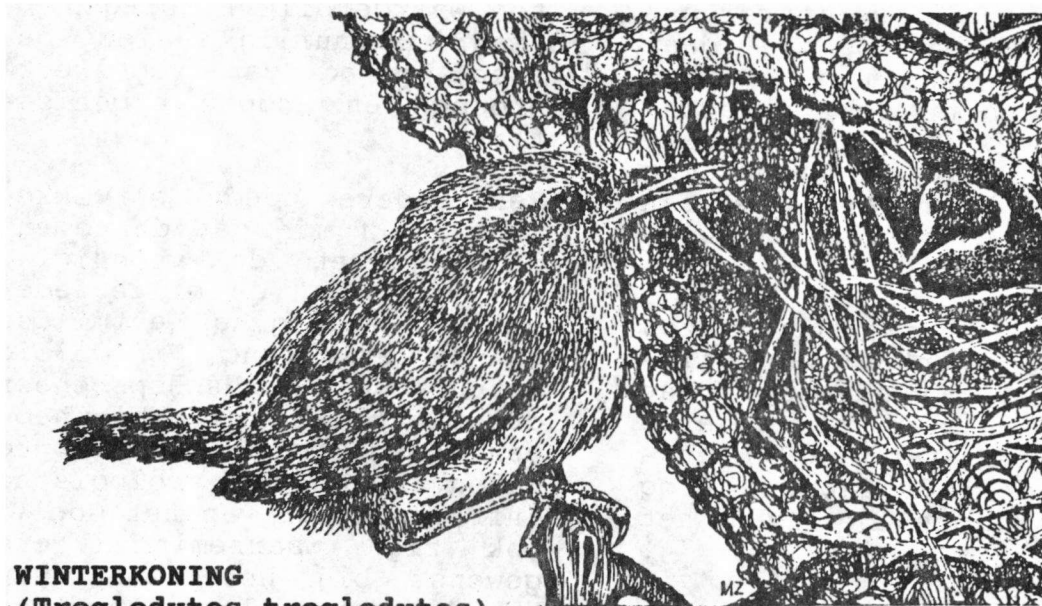
STRUKTUUR

Bij dit eco-systeem horen weinig soorten en lage aantallen soorten vogels. Met een toename van structuur in het bos, een toename van dood hout en schuilgelegenheden krijg je gelijk een toename van de vogelbevolking. Als je iets aan het Spanderswoud wilde doen, dat was wat een aantal groeperingen in Hilversum voor stonden, dat was het kappen van open plekken wat bomen omtrekken, je gaat bomen ringen dan krijg je steeds meer structuur in het bos. Bosverjonging geef je een kans en dan krijg je een soort kunstmatige struiklaag en je krijgt dood hout wat allerlei vogels een kans geeft.

Een lid van de vogelwerkgroep heeft daar uitgebreid waargenomen en die kwam tot de constatering dat de Winterkoning duidelijk in de laatste jaren was toegenomen. Dit was dus een goede

---

reactie van vogels op een veranderend beheer.

* WINTERKONING
(Troglodytes troglodytes)

Dood hout betekent ook meer gelegenheid voor spechten. Ook die zijn in aantal toegenomen. De Tuinfluiter en de Grauwe vliegenvanger profiteren van de open plekken. En niet te vergeten de Bosuil en de Sperwer namen toe.

Een ander voorbeeld wat ik alleen maar kort aanstip is het veranderend beheer op de eng. Het streven van het G.N.R. is om steeds meer akkertjes onder strenge voorwaarden te laten gebruiken door boeren en men hoopt zo de Patrijs weer terug te krijgen.

VERSNIPPERING

Hoe moet het nu verder? Als je de kaart van het Gooi

bekijkt dan zie je een enorme versnippering van het landschap. Het G.N.R. zie je als losse vlekken met rijkswegen en bebouwing er tussen. De fauna is echter gebaat bij grote beheerseenheden. Zo zie je de Das die daar duidelijk onder te lijden heeft en verkeersslachtoffer wordt en waarvan het aantal in Nederland de laatste tijd erg terug is genomen.

Maar ook vogels hebben daar mee te maken, verstoring aan de randen, en isolatie door die grote barrières die maken dat de vogelstand erg achteruit is gegaan.

Het beleid van het G.N.R. is gericht op ontsnippering en het zou goed zijn als de

---

politiek dit zou willen ondersteunen. Het opheffen van barrières en onttrekken van wegen aan de verkeersfunctie. Rijksweg 27 zal daar niet toe komen maar de Langheizerweg en de Spanderslaan die van nergens naar nergens lopen, daarvan zou het fijn zijn als die aan het verkeer onttrokken worden.

Ook voor de rijkswegen zou je kunnen denken aan wildtunnels en viaducten. Het samenvoegen van de diverse heidevelden tot een begrazings-eenheid staat ook hoog op de verlanglijst van het G.N.R.

Verder wordt er gesproken over de begrazing van bossen, er is wel een natuurlijke begrazing van Reeën en Konijnen, maar de zuid zal een heel goed voorbeeld kunnen zijn waar begrazing een stuk meer diversiteit in onze bossen kan brengen. Je zou ook kunnen denken, maar dan ben ik wel erg in de toekomst aan het filosoferen, over een eenheid tussen Eem- en Gooigebied. Grote grazers liepen vroeger niet alleen op de heidevelden maar gingen in de winter naar het ene gebied en zomers naar de heidevelden. In de winter zaten ze meer in de rivierdalen.

EVALUATIE

Een zwak punt van het G.N.R. is de continue evaluatie van de beheersmaatregelen. Het

G.N.R. is een kleine organisatie, er zijn geen ecologen in dienst. We hebben tot nu toe waardevolle bijdragen (maar natuurlijk niet genoeg) gehad van vogelwerkgroepen en andere organisaties.

Een andere goede ontwikkeling lijkt mij dat de samenwerking met de vereniging van vrienden, de milieufederatie, vereniging Leefmilieu en de stichting Vrijwillig Natuur- en Landschapsbeheer dat die botje bij botje hebben gelegd om een rapport te maken van de ecologische infrastructuur van het Gooi. Ook zijn waarnemingen erg gewenst bij het nemen van beheersmaatregelen. Je legt de nulsituatie vast en kijkt naar verloop wat het gevolg is van het experiment. Kennis stuurt de verdere ontwikkeling in het G.N.R. Conclusie is dat er veel bereikt is, dat er nog veel te wensen is en nog veel te doen is om met de vogels op het jaar 2000 af te stappen.

Dr. A.M.H. Brunsting is Wetenschappelijk Hoofd-medewerker vakgroep natuurbeheer aan de Landbouw Universiteit Wageningen.

Hij is tevens lid van de wetenschappelijke adviescommissie van het Gooisch Natuurreservaat.